

BİLİMSEL METOD VE EKONOMİ : METOD ÜZERİNDE GELENEKSEL ENDÜKSİYON - DEDÜKSİYON ÇATIŞMASI (1)

Doç. Dr. Cihan DURA*

ABSTRACT

Modern economic thought accepts that both deductive and inductive methods equally necessary for economic reasoning. In the past economists had been divided with respect to these methods as classical and historical schools. Austrian psychological school and Karl Marx had attempted to settle the differences. At the end of the nineteenth century the controversy between the modern priests of deductive and inductive methods had been concluded by the rise of econometrics.

I — METOD ÇATIŞMASINDA KLASİK OKULUN VE TARİHÇİ OKULUN TUTUMLARI

A) Klasiklerin Soyut ve Dedüktif Metodu

Bu metodun başlıca uygulayıcıları arasında D. RICARD, S. MILL, BASTIAT... gösterilebilir. Soyut ve dedüktif metodun genel karakterleri şunlardır : İstisnasız bütün klasik iktisatçılar, insan tabiatının iç - gözleminden elde edilen hipotezler üzerine kurulu soyut ve dedüktif muhakemeyi kullanmışlardır. İnsan tabiatının temeli saydıkları bazı reflekslere sahip, yalnızca şahsi fayda kanunu ile enerji tasarrufu kanununa riayet eden bir ütöpik adam» (homo economicus) tasavvur etmişler ve bu insanın belirli şartlarda nasıl davrandığını keşfetmek için, olay ve gözlemleri bir yana bırakarak onun ne şekilde davranması gerektiğini araştırmışlardır. Böylece, bir dizi dedüksiyon yoluyla, tümü, iktisat bilimini oluşturan kanunlar formüle etmişlerdir.

(*) Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Bu yazı, A. MARCHAL, Méthode scientifique et science économique, Le conflit traditionnel des Méthodes et son renouvellement, Editions M. - Th. Génin, Paris, 1952, ss. 37-99'dan büyük ölçüde özetlenerek kaleme alınmıştır.

Bu şekilde oluşan bir bilim hipotetik olacaktır, çünkü : (i) İnsanın daima rasyonel olarak ve sırf şahsi menfaat ile davrandığını asla yanılmadığını, kendi zevklerini ve piyasayı iyi tanıyıp en iyi seçimi yapabildiğini kabul eder (ii). Ekonomide tam rekabet bulunduğunu varsayar (iii). Devlet faaliyetini hesaba katmaz. Muhakeme liberal ekonomi içinde yapılır.

Bu bilim soyut ve dedüktif olacaktır, çünkü, ilk postulalar bir defa konulduktan sonra, muhakeme gayet mantıkî olarak sürüp gider. Olaylarla asla bir temas veya karşılaştırma yapılmaksızın kesin hükümler formüle edilir. Klasikler ekonominin genel ve evrensel olduğuna, zaman ve mekândan bağımsız olduğuna inanırlar.

Klasik iktisatçıların soyut ve dedüktif metodu aşağıdaki noktalardan eleştirilmiştir.

Metodun hipotetik olması ve keyfilik karakteri erişilen sonuçların kapsamını sınırlı kılar.

Modern psikoloji insan davranışının bu kadar basit bir biçimde kavranamayacağını göstermektedir. Şüphesiz «Homo oeconomicus» un realist olmadığını söylemek, klasik metoda karşı aşırı bir tepki olur. Ancak bu kavram daha ayrıntılı bir analiz gerektirmektedir. Fertler, kendilerini harekete getiren «tilere» (mobiles) göre üç gruba ayrılır (i) Aşırı - rasyonel fertler : Davranışlarını, bir rasyonellik esasına göre, yani güçlü bir ekonomi bilgisi ile geçmiş tecrübelerine ve başkalarının muhtemel hareketlerine göre ayarlar (ii). Homo oeconomicus : Bu, klasiklerin tasavvur ettiği insan tipidir (iii). Az - Rasyonel fertler (Pavlov adamları) : Bunlar içgüdüleri ile, çevre ve şartların boyunduruğu altında davranırlar. Bu insan tipi reklam yahut propagandanın kölesi durumdadır.

Klasik metod «keyfi» bir metoddur. Dedüktif muhakeme, belirli bir varsayım altında ve aynı noktadan hareket edilerek farklı sonuçlar doğurabilir. Aynı noktadan hareketle mantıkî olarak birkaç dedüksiyon mümkün olduğuna göre, klasiklerin, birbiri ile çelişen veya birleşebilen fikir silsilelerinden neden birini değil de öbürünü doğru saydıkları ancak keyfilikle izah edilebilir.

B) Tarihçelerin Somut ve Endüktif Metodu :

Tarihi Alman okulu XIX. yüzyılda klasik görüşe bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Başlıca temsilcileri, ROSCHER, SCHMOLLER, KNIES, HILDEBRAND... gibi yazarlardır. Bu okul teorinin realiteden geniş bir uçurumla ayrıldığına ve realiteyi kavramakta

kullanışsız olduğuna inanır. Kurucusu ROSCHER olup Almanya'da gelişmiştir.

1) Tamamiyle eleştirici karakterde olan Tarihi okulun temel görüşleri şöyle özetlenebilir :

— Klasik Okulun Psikolojik Temelinin Eleştirisi : İnsan davranışını şahsi ve parasal menfaat prensibine dayandıran klasiklerin psikoloji anlayışı dar ve yetersizdir. Tarihi görüşçüler, klasiklerin ileri sürdüğü «homo oeconomicus» tipine karşı içgüdüleri ile, hattâ ahlâkî ve sosyal düşünceleri ile hareket eden gerçek insan tipini önermişlerdir.

— Klasiklerin Ekonomik Kanun Görüşünün Reddi ve Yumuşatılması : Eğer gerçek insan «homo oeconomicus» dan çok daha karmaşık bir psikolojik yapıya sahipse, böylesine değişken ve belirsiz temeller üzerinde, sırf muhakeme gücüyle bir ekonomi bilimi nasıl kurulabilir ? Fizik bilimlerde olduğu kadar kesin ekonomik kanunlar var mıdır ? Olsa bile kanun kavramının, sosyal bilimlerde yumuşatılması gerekmez mi ? Tarihçilerin bu konudaki tutumları şöyledir : (i) Tarihi gelişme kanunlarının varlığını kabul eden ROSCHER (1843) klasiklerin kanunları üzerine toplumların evrim kanunlarını yerleştirir (ii). HILDEBRAND (1848) klasiklerin tabii kanunların varlığı görüşüne kesinkes karşıdır. Değişmez ve statik kanunlar yerine «Dinamik evrim kanunlarını» önerir (iii). KNIES (1858) şüphecilik yolunda son adımı atarak hem statik hem de «dinamik evrim» kanunlarını reddeder : Eğer varsa, belli - belirsiz «düzenlilikler» vardır (iv). 1870'den sonra gelişen genç tarihçi okul (SCHMOLLER, BRENTANO, BÜCHER) aşırılıktan kaçınarak tabii kanunların ve düzenliliklerin varlığını kabul eder. Netice olarak tarihçi okul, ekonomik kanunları hem yumuşatmış hem de «relatif» leştirmiştir : Fizik kanunların aksine ekonomik kanunlar, tarihin akışı içinde ortaya çıkan yeni olaylar iktisatçıyı, formüllerini tâdil etmeye zorladığı için «geçici», «diğer şartlar aynı kalmak kaydıyla» varsayımı eşliğinde geçerli oldukları için de «şarta - bağlı»dır. Bu kanunlar ancak belirli bir zaman aralığında geçerlidir. Mesela BÜCHER'den SOMBART'a evrimin, aile ekonomisi, zanaat ekonomisi, kapitalist ekonomi gibi sistemler halinde aşamalandırılması... Bunlardan birinde geçerli olan kanunlar, diğerinde geçerli olmayabilir.

— Dedüktif Metod Yerine Gözlem Metodunun Konulması : Tarihi görüşçülerin hemen hepsi sadece gözlem metodunu kullanmıştır. KNIES'e göre ekonomi, çeşitli devirlerdeki ekonomik düşüncelerin tarihi olup bir olaylar koleksiyonundan ibarettir. ROSCHER pedagojik amaç güderek klasik analizleri, bir olay har-

manı ile zenginleştirmeyi yeterli bulmuştur. HILDEBRAND ve SCHMOLLER'e göre ekonomik kanunlar sadece tarihi metotla keşfedilebilir. Dinamik gelişme kanunlarına, «analoji» ve «düzenlilik» lere gelince, bunların keşfi ve formüle edilmesi ekonomik faaliyetin, bütün karmaşıklığı ile, yani sosyal ortamla sıkı bir ilişki halinde incelenmesiyle mümkündür. Ekonomik kanunların, buldukları ortamla ilişkileri içinde değerlendirilmesi gerekir.

2. Tarihi Metodun Değeri

Çok geçmeden tarihi metodlara karşı bir güvensizlik doğmuş, «olaycı» şekli ile tarihin bilimsel değerinden şüphe edilemeye başlanmıştır : «Tarih gönüldekini doğrular, kesin hiçbir şey öğretmez, her şeyi kapsar ve her şeye örnek verir» Olaycı tarihe karşı başlıca üç eleştiri yöneltmiştir :

(i) Tarih malzemeyi ne bir damıtıma ne de bir «ağırlıklama» ya tabi tutar. Çok tarihçi, tam dokümantasyon, bilimsel ve objektif metod uğrunda çoğu kullanışsız, hattâ anlamı olmayan bilgi ve olaylar toplamıştır. Bu eğilim tarihi duyarsız ve kayıtsız bir bilim yapar. İktisatçı her doğru ile, her yaşanmışla ilgilenmez, aksine damıtılmış ve ağırlıklanmış malzeme ister. Tarihçinin topladığı çoğu olaylar ekonomik ve sosyal konjonktürü en az etkileyen olaylardır; buna karşılık, en etkili olaylar onun meçhûlü kalabilir. Dolaylı gözleme gelince, iyi bir tarihçi doküman yazarının bakış açısının sınırlı ve «bencil», yaşadığı ortam tarafından çarpıtılmış olduğunu unutmaz. Buna karşılık kendi çağdaşlarının fikirleri önünde bu silahtan çok defa yoksun kalır.

(ii) Tarih, dokümanları duygu ve ihtiraslardan arıtmaz. Tarih öncesi çağlarla ilgilenen tarihçiler ilk elden dokümanlarla çalıştıkları için şanslıdırlar. O halde taraf tutma veya sahtecilik bizzat tarihçinin veya onu aldatmaya çalışan çağdaşlarının kalbinde olabilir. Tarihçi yaşadığı dönemlere yaklaştıkça —ne yazık ki— ilk elden tanıklıklar yerini, gönüllü ve duygu ürünü tanıklıklara bırakır; hattâ zaman gelir tarih politika olur. Tarihçi yakın tarihi ne kadar objektif olursa olsun, yazarının kendi düşüncesini, gördüğünü veya «gördüm sandığımı» aksettiren çağdaş dokümanlarla tanıyabilir. Halbuki her insan gerçeği olduğu gibi görmekte kusur gösterir.

Yazılı dokümanların kritiği için bulunmuş kurallara gelince, bunlar, tarihin tabiatından doğan tehlikelere karşı önemli bir fayda sağlayamamaktadır : Tarihçi ancak görülebilir olguları kavrar; olaylar ancak onları iyi niyetlerine rağmen gereğince göremeyen

ve iyi yorum yapamayan kimselerin yazdığı dokümanlarla tanınır ve değerlendirilir.

(iii) Tarih bir sonuç çıkarmaz, çıkarsa bile sonuçları keyfidir. Tarihçiler içinde acele veya keyfi sonuç çıkarma eğilimi en çok arkeoloğlarda görülür. Tam ve mantıklı bir olaylar zincirini yeniden kurmak için, elinde çok defa eksik ve birbirinden öylesine uzak halkalar vardır ki bunlara dayalı her «interpolation» kesinlikle tehlikeli olacaktır. Bunun aksi bir tehlike yakın çağ tarihçileri için söz konusudur. Kendine noksansız olarak verilmiş olan halkaları çok daha büyük bir incelikle birbirine takarak zinciri tamamlayacaktır. Ancak tarihçi, bu tarihi yol alışı bir tür tutuklusu haline gelir. Daha ilk bakışta, sadece zafer kazananları görür. Oysa tarihçiler yokuşa tırmanmak, yalnız ilerleme ve zaferi değil onların zıddını da etüd etmek zorundadır. Üstelik zaferin değişik yaratıcılarını, aynı planda gösterir. Zafer kombinezonunun doğuşunda olduğu kadar diğer mümkün kombinezonların yok olup gidişinde gerek tesadüfün payını gerekse sürekli ve mantıklı olarak farkedilebilir elemanların payını aynen ölçmekte güçlük çeker. Bu konuda daha avantajlı olan iktisatçı yakın tarihe ait reel gelişmeyi teorinin sağladığı perspektiflerle karşılaştırabilir ve gelecekte tekrar sinayabileceği hipotezler çıkarabilir. Gözlemediği sapmalar, falan faktörün filan faktöre göre önemini belirlemesine, unutulmuş bir faktörü bulmasına veya en azından genellikle kabul görmüş izah şeklinin yanlış olduğunu anlamasına imkân tanır.

II — KLASİK OKULLA TARİHÇİ OKULUN UZLAŞMASI

Avusturya psikoloji okulu, uzlaşmayı, Ekonomi bilimini her birinde ayrı bir metodun uygulandığı üç bölüme ayırarak gerçekleştirmeyi denemiştir. K. MARX ise diyalektik metodu kullanarak, bir bilgi teorisi içinde olayla düşünceyi, somutla soyutu çözümler bir şekilde birbirine bağlamayı önermiştir.

A) Avusturya Psikoloji Okulu

İki okul arasında zamanla beliren ve her iki metodun karşılıklı alanlarının ayrı ayrı belirlenmesine dayanan anlaşma görüşünde olup gerçek bir sentez değildi.

1. Prensipite anlaşma

SCHMOLLER iki bacak yürümek için ne kadar gerekli ise, muhakeme yapmak için de endüksiyon ve dedüksiyon metodları-

nın aynı derecede lüzumlu olduğunu nihayet kabul etmiştir. Tarihçi BÜCHER'e göre dedüksiyonun yanında kullanılabilir tek yöntem istatistiktir. Ünlü dedüktif metodçulardan PARETO ve A. MARSHALL'a göre her metod iyidir. Üzerinde tarihçilerin tesiri büyük olan A. MARSHALL, ekonomik kanunların evrensel olmadığını, belirli bir sosyal ortamdan etkilenen insanlar için geçerli olduğunu kabul eder. Her bilimin, özellikle ekonominin gayesi önermeler formüle etmek ve genel şekilde geçerli düzenler ifade etmektir. Bu amaçla iki ayrı yöntem izlenebilir : Ya her ekonomik sistem (kapalı ekonomi, kapitalizm, sosyalizm), bunlar arasında ortak ve onlara has olanı keşfetmek için etüd edilir, ya da daha esaslı ve derin olan ekonomik realiteye, tarihin arızı olaylarından bağımsız olarak, bir soyutlama ile birdenbire kavuşturmaya çalışılır. Her iki metod da doğru uygulandıkları sürece aynı derecede meşrudur.

2. Etüd alanlarının sınırlandırılması

Her iki metodun faydası kabul edildikten sonra, alanlarının karşılıklı olarak belirlenmesi gerekir. Bu amaçla Avusturya psikoloji okulu (MENGER, VON WIESER, VON BÖHM - BAWERK). pür ekonomi için ayrı, uygulamalı ekonomi ve ekonomi sanatı için ayrı alanlar tayin etmiştir.

— Dedüksiyon ve Pür Ekonomi : Üç ayrı alan üzerinde kolayca anlaşılan iktisatçılar, pür ekonominin kavranışı konusunda her zaman anlaşamamıştır. Bazılarına göre pür ekonomi «Ekonomi biliminin bir parçasıdır ki bu bilimin en genel hakikatlerini, ekonomik faaliyetin içinde geliştiği ortamın özellik ve arızı olaylarını bir tarafa bırakarak inceler». Bazılarına göre de «belli bir ideale uygun gelen hipotetik bir toplumda kurulu ilişkilerin etüdü» dür. Günümüz pür iktisatçılarından bir çoğu soyutlamayla basitleştirilmiş olmakla beraber somut realitenin gözlem tortusuna teka-bül eden ekonomik olayın ta kendisini incelediklerine inanırlar.

— Endüksiyon, Uygulamalı Ekonomi ve Ekonomi Sanatı : Endüksiyonun uygulama alanı «tatbiki» (uygulamalı) ekonomidir. Uygulamalı ekonominin gayesi, yer ve zamanla ilgili şartları etüd ederek somut verileri, pür ekonominin soyut verilerine katmaktır. Ekonomi sanatı ise, uygulamalı ekonomiye ve diğer sosyal mülazazalara dayanarak ekonomi politikasının kurallarını, yani belirli amaçlar için gerekli eylem biçimlerini belirler.

3. Uzlaşmanın şekli karakteri

Ekonomi biliminin gelişmesi iki metodun birlikte kullanılmasına bağlıdır. Ancak bir araştırmacı bunların her ikisini de kullan-

mak zorunda değildir. Her araştırmacı bir tercih yapar ve biri değerini tamamlayarak bilimin oluşumuna katkıda bulunurlar.

Ne var ki pekçok klasik okul taraftarı, temelde hipotetik olan sonuçlara dayanarak somut bir politika inşa etmeye yönelmişlerdir. Pür ekonomiden ekonomi sanatına geçmek için, uygulamalı ekonomi aşamasında olay - verilerin devreye sokulması zorunludur. Geçmişte de bugün de, teori ve eylem arasındaki bu aşamayı —isteyerek veya istemeyerek— ihmal etme tehlikesi daima mevcut olmuştur. Bununla beraber olay verilerin, pür ekonomi şemasına dahil edilmesinin her zaman mümkün olup olmadığı da tartışmalı bir konudur. Günümüzde bazı pür iktisatçılar görünüşte çekici, aslında aldatıcı bir tutum takınırlar : Muhakemelerine, soyut ve hipotetik kaldığını kabul etmekle beraber, pratik bir değer atfetmekte diretirler. «Eğer tam rekabet ve ekonominin atomluğu varsayımlarına dayalı bir rejimin sosyal refahı maksimum kıldığı sonucuna varılıyorsa, bu rejim, elden geldiğince yaklaşmaya çalışacağımız ideal bir rejimdir» derler. Bu, aldatıcı bir tutumdur. Çünkü, matematik çözümü insanî ve politik bakımdan gerçekleştirilebilir çözümle karıştırmaktadır.

B) K. Marx ve Metodların Sentezi

K. Marx olaylar önünde kayıtsız kalmaz. Marksist kıymet teorisini şüphesiz normatif bir teoridir. Marx kapitalist toplumdaki üretim ilişkilerini tümüyle ve bütün gerçekliğiyle kavrayarak, sosyal evrim kanunlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bunun için Marx'ın, olguları, sistemlerini birkaç basit postula üzerine kurmuş olan klasiklerin hayâl dahi edemeyeceği şekilde genişliğine ve derinliğine görmesi gerekiyordu. Marksizmin varsayımları aynı zamanda bir dünya görüşü olan gerçek bir bilgi teorisinden kaynaklanır. Böylece Marx, diyalektik varsayım ve materyalist varsayım (praxis) şekli altında, hem «kapitalist toplumda ekonomik sürecin kurumsal temelini» hem de bu evrimin itici elemanını keşfetmesine imkân veren bir araştırma metoduna sahip bulunuyordu.

1. Diyalektik Varsayım

Eskilerin gözünde diyalektik, kâh bir ispat sanatı, kâh «kanıtları çürütme» sanatı idi. Bunların her biri zıtların bağdaşmazlığı ilkesini içerirdi.

HEGEL'e göre diyalektik zıtların kaynaşmasıdır. Her bilim dedüksiyona yatkınlık gösterir. Bununla beraber iki türlü akıl vardır : (i) Matematikçinin, manivelası aynılık veya gelişmezlik pren-

sibi olan soyut aklı, (ii) Realitenin kendisi üzerinde çalışan bilgin'in hem aynılık hem çelişki varsayan somut aklı... Ne var ki HEGEL'in gözünde çelişki daha önemlidir. Ona göre diyalektik süreç zıtların uzlaşmasıdır ve üç evreden geçer : Tez, anti - tez ve sentez... Sentez çelişkiyi aşmakla beraber karşıt önermeleri içinde saklar. Sentez düşüncenin kesin bir durağı olmayıp kendi inkârını doğurur. Bu da yeni bir sentez gerektirir.

MARX'ın görüşüne gelince, marksist diyalektiğin aynı zamanda metodoloji prensipleri olan dört prensibi şunlardır : (i) Tabiat birleşmiş ve uyumlu bir bütündür. Hiçbir olgu tek başına kavranamaz (ii). Tabiat hareket ve sürekli bir değişim halindedir. Tabiatta istikrarlı olan değil, doğmakta ve değişmekte olan önemlidir. (iii) Gelişme süreci, döngün (circulaire) bir hareket veya basit bir büyüme süreci olmayıp bir ilerleyici harekettir ki bu süreç içinde bir halden diğer hale sıçramalarla meydana gelen anî kalitatif değişimler, farkedilmeden derece derece oluşan bir kantitatif değişimler birikiminin sonucudur (iv). Tabiat iç - çelişkiler gerektirir ve çelişkilerin mücadelesi gelişmenin özünü teşkil eder.

MARX bu prensipleri nasıl kullanır ? MARX'a göre metod, içeriğe, yani etüd edilen konuya tabi olmalıdır. Tıpkı DESCARTES gibi, araştırma metodu (analiz) ile açıklama metodunu (Sentez) birbirinden ayırır.

— Araştırma Metodu : Kendini doğrudan - doğruya ele vermeyen somutu, kritik analizle soyutlanan «belirlenmeleri» (déterminations) içinde yakalamalıdır. Bu analiz hareket halinde olan bir realiteye ulaşır ki elemanlarını ayırd etmek için onu parçalar ve böylece kavramalara ulaşır. Fakat MARX, çok iktisatçı ve sosyologun yaptığı gibi araştırmalarını bu noktada durdurmaz. İyi bir analiz, elemanları, topyekûn sonuç için yaptıkları işbirliğini keşfetmek amacıyla birbirinden ayırd eden analizdir. Analiz, nesnelerin özündeki çelişkileri, her nesnenin olumlu ve olumsuz yönlerini, geçmiş ve geleceği, diğerleri doğarken ortadan yok olan elemanları keşfeder.

— Açıklama Metodu : MARX'a göre, analiz ürünü olan soyut elemanlar somut ve tarihi bir varlığa sahiptir. Bunlardan itibaren ki bütünün hareketini, bu yoldan da şimdi mevcut olan somut «totalité» yi anlamak mümkün olur. Bu yeniden - kurma işlemi, realiteye birliği ve tüm hareketi içinde yeniden kavuşmak amacıyla, analiz sonuçlarını birbirine eklemekten ibaret olduğu için asla soyut ve yapma değildir.

2. Materyalist Varsayım

Marksist materyalizmin kriterleri şunlardır : (i) Dünya maddeci. Olgular hareket halindeki maddenin değişik yönlerinden ibarettir. Karşılıklı ilişki ve şartlandırmaları, hareket halindeki maddenin zorunlu gelişme kanunlarını oluşturur (ii). Madde, tabiat ve varlık bilinçten bağımsız olarak mevcuttur. Madde ilk, bilinç, maddenin yansıması olduğu için, ikinci veridir : Düşünce beyenin ürünüdür (iii). Dünyada bilinemez yoktur : Fakat sadece henüz bilinmeyenler vardır. Tabiat kanunları hakkındaki bilgimiz, objektif bir hakikatı ifade eder.

Sosyal fikir ve teoriler sosyal hayatın maddî şartlarından kaynaklanır. Toplumda maddî hayatın gelişmesini üretici güçler belirler. MARX'a göre üretici güçler, bir yandan, üretim araçlarını, insanları, çalışma göreneklerini ve doğal kaynakları, öte yandan, üretim sürecinde insanları birbirine bağlayan üretim ilişkilerini kapsar. Önce gelişen üretici güçler üretim ilişkilerini peşi sıra sürükler. Belli bir gelişme aşamasında üretici güçler, üretim ilişkileriyle (mülkiyet) çelişir; bu da sosyal devrimler çağını başlatır. Tarihte toplum yapılarını doğuran beş üretim ilişkileri tipi görülmüştür : İlkel komünizm, kölelik, feodal rejim, kapitalizm, sosyalist rejim... Demek ki marksist materyalizm, tarihî bir materyalizmdir ve MARX'ın orijinal katkısını teşkil eden bir «bilimsel sosyoloji» nin temelidir.

3. Marksist metodun eleştirisi

Genel çizgileriyle marksist metodun karakterleri şöyledir : (i) İlk olarak bu metod, bazılarının göre, birbiriyle çelişen iki hipotez üzerine kurulmuştur. Olayların etüdüne «gözden geçirilemez» ve **a priori** bir hipotezle başlamak aldatici olabilir. **Sentez düşünmenin** kesin bir durağı olmamalı, tam tersine yeni bir sentezle aşılacak bir yadsımaya yol açmalıdır. Öyleyse MARX'ın sentezi bizatihi kendi diyalektik kanununa tabidir. Marksist toplumda da tarih olup olmayacağı, gelişme sürecinin görünüşünü değiştirerek, diyalektik varsayımın değerinden kaybedip etmeyeceği sorulabilir (ii). Öte yandan, bu varsayım dünya ve düşünce tarihinde kendini göstermiş midir ? Modern bilimde hâlâ bir rol oynamakta mıdır ? Diyalektik süreç düşüncesinde bir gerçek payı olduğu doğrudur. Ancak MARX antitezi daima bir tezin doğrduğunu söyler. Halbuki birçok tez üstünlüğünü yüzyıllarca sürdürmüş; çoğu antitez bir tezden kaynaklanmak yerine, tecrübenin sonucu olmuş; bazen de tez ve antitez birlikte var olagelmıştır. Diyalektiğin nesnelere bir

kanunu olduğuna dair kesin kanıt yoktur. Diyalektik her bilimsel önermenin prensip olarak gözden geçirilebilir olduğunu anlatan bir kavram olarak alınsa gerektir.

MARX'ın, bir iktisatçı olarak en az üç katkısı olduğu söylenebilir : (i) Dinamik bir araştırma ve izah metodunun temellerini atmıştır. MARX'ın dinamiği, bir sistemden öbürüne geçişi, gelişme halindeki ekonomik güçlerle bunları engelleyici sosyal yapı ve bilinç arasındaki aşırı gerilimden doğan bir kopma ile izah eden bir çelişki dinamiğidir. (ii) Topyekûn bir araştırma ve izah metodunun temellerini atmıştır. Ekonomik olgular tek başlarına ve çevrelerinden kopuk olarak anlaşılabilir. Homo œconomicus yerine, sosyal fonksiyonuna göre toplum içine yerleştirilmiş insan psikolojisini ikame etmiştir (iii). MARX tarihçi metodu yenilemiştir. Tarih yorumlanırken, fizik ortama ve faktörlere üstünlük tanınmasında tesiri büyüktür. Tarihi materyalizm teorisi (Tarihin ekonomik yorumu) marksist olmayanlar arasında bile taraftar bulmuştur.

MARX'ın kendi rakipleri olan, klasikleri marjinalizme; tarihçileri de tarihin ekonomik yorumuna iterek bunlar üzerinde uyarıcı bir rol oynaması şaşırtıcıdır. Oysa modern tilmizleri üzerindeki etkisi, tam bir hareketsizliğe yakın katı bir itaat duygusunu andırır. Klasik okul marjinalizm ve neo - marjinalizm akımlarını doğurup, sonradan gelen Keynes'gil teori de eksik rekabet teorileri ve diğer dinamik teorilerle tamamlanırken, bu teorinin bir düşünce kenetlenmesiyle sonuçlanması bir paradoks gibidir.

III — SONRAKİ GELİŞMELER VE SENTEZ

Endüksiyon ile dedüksiyon arasındaki eski çatışma hızından bir süre kaybetmekle beraber, ekonomi biliminin pür ekonomi (dedüktif metodun alanı) ve uygulamalı ekonomi (endüktif metodun alanı) şeklinde bölümlenmesinde kesin bir sonuca varılamadığı için, elbet tekrar başlayacaktı. XIX. yüzyıl sonrasından beri metod tekniklerinde kaydedilen ilerlemeler kaçınılmaz olarak yeni bir çekişmeye yol açmıştır. Başlıca, matematiği benimseyen modern dedüksiyoncularla istatistik yanlısı modern endüksiyoncuları karşı karşıya getiren bu karşıtlık bu defa bir sentezle, modern düşüncenin en karakteristik çizgisini teşkil eden Enkonometri ile bir sonuca bağlanmıştır.